

М. І. Гончаренко
Національна бібліотека України
імені В.І. Вернадського
м. Київ

**БІОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ
“АРХІТЕКТУРА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ”.
СПРОБА КЛАСИФІКАЦІЇ**

“Архітектура Радянської України” (далі – “АРУ”) – щомісячний ілюстрований журнал – є першим професійним органом утвореної 1937 р. Спілки радянських архітекторів УРСР. Видавався українською мовою. Від січня 1938 р. по червень 1941 р. було опубліковано 40 номерів (у 1938 р. вийшло два здвоєних номери – № 4–5 та 10–11, а в 1941 р. – 6 номерів). Відповідальним редактором був секретар Українського правління Спілки радянських архітекторів Григорій Володимирович Головка. Редакція містилася у Києві по вул. Пушкінській, 1. Друкувався у державному видавництві “Мистецтво”.

Журнал має чітко визначену професійну спрямованість, проте містить матеріали ширшого кола – від обов’язкових резонансних публікацій на головні політико-культурні події в країні¹ до матеріалів з вітчизняного та світового мистецтва², що робить журнал джерелом біографічних відомостей про діячів не тільки в галузі архітектури і будівництва, але й інших сфер діяльності. Це закладено і самою суттю архітектури як процесу, в якому, окрім архітекторів, діють художники, скульптори, будівельники, замовники, адміністратори, мистецтвознавці та ін. Структура журналу визначається наявністю трьох основних блоків – архітектурні публікації, матеріали з будівництва і будівельної промисловості, довідникова частина.

Серед матеріалів, які можна використати у біографічних дослідженнях, – передусім, нариси про життя і творчість українських зодчих, творчі звіти, некрологи, а також специфічні матеріали, які можуть бути висвітлені в частині біографічних текстів, де подається характеристика творчості – описи архітектурних проектів і вже збудованих споруд, інформація про значні конкурси, засади і основні положення тогочасних генеральних планів забудови і реконструкції міст, якими

керувалися автори, історія розвитку міст, розповіді про архітектурні стилі, їх носіїв, архітектурні пам'ятки тощо. Однією з важливих особливостей цих матеріалів є те, що про новітні архітектурні події (виставки, конкурси, архітектурні споруди та ін.) написано переважно самими їх авторами – такі публікації мають непересічну вартість як першоджерела при висвітленні в біографії архітектора його творчих засад, мотивів діяльності, життєвих позицій тощо.

Звичайно, до деяких текстів слід ставитися з певними корективами з огляду на тогочасну політику та ідеологічну заангажованість, проте і це може бути використане як драматизуючий момент у біографічному нарисі.

Матеріали журналу “АРУ”, які можуть бути використані у біографічних дослідженнях, за типом формальних ознак розподіляються на чотири групи: безпосередньо біографічні тексти, історичні і критичні нариси, хроніка, іконографія.

Перша група – безпосередньо біографічні тексти – складається з біографічних нарисів, некрологів, матеріалів до ювілейних дат та інше і, здавалося б, не має потреби у відповідній адаптації, проте іноді ця інформація не може бути перенесена без певних корективів. Так, географічні назви, адміністративний поділ, призначення (назви) будинків при їх зміні треба подавати із сучасними паралельними назвами. Наприклад, читаємо про В.О. Шуко: “В Києві, за його проектом, збудовано колишній будинок ЦК КП(б)У на вул. Короленко” – по-перше, сучасна назва вулиці – Володимирська; по-друге, за проектом В.О. Шуко у 1913 р. було збудовано будинок Київського губернського земства і лише у 1934–1936 рр. тут знаходився ЦК КП(б)У³. За дослідником також залишається відбір фактів, їх порівняння (перевірка) з аналогічними матеріалами з інших джерел та тлумачення їх. Так, читаємо про В.Г. Кричевського: “Після Жовтневої революції недовгий час він пробув у Миргороді в керамічній школі, далі повертається в Київ і відтоді – професор художнього і архітектурного інститутів”⁴. Нині ми б не стали пов'язувати ці події з жовтневою революцією, а віднесли б їх до періоду правління гетьмана П. Скоропадського та його культурної програми.

Група безпосередньо біографічної інформації не дуже численна і складається з матеріалів, власне, про визнаних на той час осіб – І.Г. Григоровича-Барського, В.А. Безсмертного, П.І. Голландського, В.О. Обремського, О.М. Бекетова, О.Л. Ейнгорна, К.М. Жукова та деяких ін. Це саме по собі вже є певним критерієм для відбору імені, зокрема, до банку даних “Українська біографістика” і для включення даної особи до Реєстру імен Українського біографічного словника. Отже, відбір, проведений самим часом, гарантує нам список осіб, біографії яких беззастережно презентуватимуть галузь архітектури зазначеного періоду.

Дослідження згаданої групи матеріалів, зважаючи на спрямування журналу, – освітлення архітектурного життя в Україні з акцентом на споруджуванні будівель та їх проектах – дає можливість отримати відомості й про біографії інших осіб, життя та діяльність яких так чи інакше перепліталися з іменами визнаних фахівців з архітектури та будівництва. Наприклад, у статті про В.Г. Кричевського згадуються харківський інженер В. Загоскін, харківський міський архітектор Шпігель, архітектор О. Бекетов, у яких він (В.Г. Кричевський. – *М.Г.*) працював, інші особи.

Друга група матеріалів – історичні та критичні нариси. Вона найбільша за обсягом і містить значно більший пласт біографічних відомостей, ніж перша. Об'єктом цих нарисів найчастіше виступає не особа архітектора, а певні місто, споруда, архітектурний конкурс, архітектурне проектування, отже, для опрацювання таких матеріалів необхідно мати високий професійний рівень та орієнтуватися у тогочасних суспільних, політичних, мистецьких напрямках та проблемах.

Відомості з цієї групи матеріалів переважно становлять ту частину біографії, де характеризується професійна діяльність особи, що вимагає від біографа аналітичного підходу. Найбільше біографічної інформації серед матеріалів цієї групи несуть рубрики типу “Архітектурні кадри”, “Житлове будівництво”, “Медичне будівництво” тощо. Прискіпливе опрацювання таких матеріалів може додати нових відомостей про персоналії як широко досліджених, так і малознаних. Так, за матеріалами журналу “АРУ”, присвяченому 125-річчю від дня народження Т.Г. Шевченка, можна розширити реєстр дослідників життя і творчості поета іменами О.І. Повстенка, І.І. Машкова, О.М. Сімзен-Сичевського, долучити до іконографії Кобзаря зображення вже неіснуючого будинку на Інститутській вул. у Києві, де він проживав у 1846 р., з акварелі 1850 р. художника Гротте, який, до речі, не входить до відомих словників України⁶. З іншої статті дізнаємося про діяльність першого губернатора Полтави князя Куракіна, який мав на меті зробити Полтаву “в малом виде Петербургом” і який порушував питання “о приведении Ворсклы в судоходное состояние и соединение с Днепром”, про “гидравлического инженера” Горського та його проект з'єднання притоків Дніпра для скорочення водного шляху до Риги тощо⁶.

Третю групу, умовно названу “Хроніка”, складають публікації за рубриками “По проектних організаціях”, “По проектних майстернях”, “Хроніка”. Вони характеризуються документальністю, стислим викладом найважливіших на той час архітектурних подій – ювілеїв, конкурсів, завершення будівництва чи проектування об'єкта тощо. Тут маємо суто фактологічну основу біографії – датування подій, перелік співавторів, посад, установ та ін. Важливою інформацією є і опис споруди чи проек-

ту, який опосередковано може бути використаний для характеристики творчості архітектора.

За цими матеріалами простежується частотність посилань на ту чи іншу особу, що може бути одним з критеріїв визначення її місця в тогочасному архітектурному процесі і відповідного біографування.

Характерні для цієї групи назви публікацій – “У Київміськпроекті”, “Творчий звіт Шкілпроекту”, “Виставка творів В.Г. Кричевського”, “В Одеському будівельному інституті” тощо.

Четверту групу становлять іконографічні матеріали – портрети, зображення споруд, малюнки, скульптура та ін. Серед них особливу цінність для характеристики творчості мають архітектурні проекти, інформативність яких багато в чому залежить від професійної підготовки дослідника, його здатності до інтерпретації такої інформації у біографічні тексти. До того ж, як архітектурна графіка тих часів, архітектурні проекти заслуговують на окреме мистецтвознавче дослідження, в яке можна буде вводити фрагменти біографічних текстів.

Найширше представлені іконографічні матеріали архітекторів Києва, Харкова, Одеси, Дніпропетровська. Всі види іконографічного матеріалу журналів “АРУ” можуть бути використані як самостійна та як супровідна інформація для підготовки систематизованих анотованих путівників, довідників і буклетів різного типу.

Окремою проблемою при опрацюванні матеріалів “АРУ” є дешифровка криптонімів. Деякі з них, зважаючи на тематику та авторський підхід до викладу матеріалу, можна ототожнити з певними іменами, але без документального підтвердження дешифровки залишаються на рівні гіпотез. Криптонімів небагато – М.А., М.А.Г., О.М. (О.М. Грищенко?), М.С. (М. Сімікін?), М., М.Б. (Мих. Бабат?), П.К. (П. Костирко?), М. Сім. (М. Сімікін?), Ю.З. – і їх використання нехарактерне для архітектурних текстів.

Спроба стислого огляду біографічних матеріалів “АРУ” і їх узагальненої класифікації дають підстави зробити висновок про цінність цього джерела для біографічних досліджень, про необхідність його нового прочитання.

¹ Наприклад: Сталінський план великих перемог // АРУ.– 1939. – № 3. – С. 1–4; По-більшовицькому здійснити рішення з’їзду ВКП(б) // Там само.– № 4.– С. 1–2; Ленінізм безсмертний // АРУ.– 1941.– № 1.– С. 1–2 та ін.

² Наприклад: *Барабаш Л.Д.* Мікельанджело Буонаротті ді-Сімоне. 6.3.1475–18.2.1546 // АРУ.– 1939.– № 3.– С. 38–39; *Холостенко Є.В.* Вивчати і освоювати художню спадщину країни // АРУ.– 1941. – № 5.– С. 25–30 та ін.

³ Правління Спілки радянських архітекторів України. Пам’яті академіка В.О. Шуко // АРУ.– 1939. – С. 25–30 та ін.

⁴ *Холостенко Є.В.* Василь Григорович Кричевський // АРУ.– 1941.– № 2.– С. 13–20.

⁵ *Повстенко О.І.* Батьківщина Т.Г. Шевченка в її минулому, сучасному // АРУ.– 1939.– № 2.– С. 7–21; *Сімзен-Сичевський О.М.* Шевченківські місця в Києві // Там само.– С. 22–23; *Машков І.І., Повстенко О.І.* Архітектурні роботи Т.Г. Шевченка // Там само.– С. 34–37.

⁶ *Сімікін М.І.* Забудова і планування Полтави // АРУ.– 1939. – № 1.– С. 18–28.